

MAREA REUNIUNE „CELE TREI CRIȘURI“
DIN JUDEȚUL BIHOR ȘI ORADEA-MARE

Publicațiile secției de propagandă
„Crișul Negru“
Nr. 1.

Praznicul unirii neamului

Discurs comemorativ
BCU Cluj / Central University Library Cluj
de

GH. TULBURE

ORADIA-MARE
Tipografia societate pe acții Adolf Sonnenfeld
1919.

MAREA REUNIUNE „CELE TREI CRIȘURI”
DIN JUDEȚUL BIHOR ȘI ORADEA-MARE

Publicațiile secției de propagandă

„Crișul Negru”

Nr. 1.

Praznicul unirii neamului

BCU Cluj / Discurs comemorativ Cluj

de

GH. TULBURE

BCU Cluj-Napoca

4060 076 8503

ORADEA-MARE

Tipografia societate pe acții Adolf Sonnenfeld
1919.

La 1 Decembrie 1919 s'a împlinit un an dela unirea Ardealului cu Țara mamă. Ziua aceasta, care încheie jalnica poveste a unei robii de zece veacuri, s'a decretat de sărbătoare a neamului și s'a serbat cu toată cinstea și 'nsufleșirea, ce se cuvine unui praznic mare și sfânt

Aniversara primă a acestei zile de istorică măreție s'a sărbătorit — ca'n toate unghiurile țării — și la noi, în Oradia României mărite, cu adânci sentimente de evlavie și entusiasm. In cadrele acestor serbări a fost rostit discursul, ce urmează.

Rostindu-l, am ținut să aduc tributul de recunoștință al generației noastre față de toți înaintașii, cari au o parte de muncă la închegarea neamului în granițele firești ale pământului strămoșesc.

Tipărindu-l, am crezut să dau o modestă contribuție intelectuală scopurilor de propagandă ale tinerei Reuniuni „Cele Trei Crișuri“, care s'a înființat pentru desrobirea culturală a Bihorului și pentru desăvârșirea unității lui sufletești.

AUTORUL.

Onorat auditor!

Am impresia, că ne aflăm pe-un moment în biserica geniului nostru național. Sărbătorim aniversara unui vis împlinit. Este visul izbăvitor de jalea căruia Ardealul a lăcrimat zece veacuri. Ca o mamă, care-și leagănă pe micul ei făt frumos, în cântece duiioase, Transilvania își adulmece toată frumseța acestui vis, toată durerea unei măriri strivite de rele vremuri, în leagănul ei de codrii bătrâni. Soarta zidise granițe măiestrite între brazi din aceeaș tulpină și puse miezuine viclene între ochi din aceeaș lumină. Veacuri dearândul privirile acestor ochi frațini se 'ntâlneau pe furiș în creștetele Carpaților. Frații nu se puteau vedea, dar pe nevăzute punți de aur dragostea trecea munții. Iar dragostea e o putere formidabilă, care surpă munți, sfarmă stânci, și rămâne biruitoare.

La 1 Decembrie 1918 Ardealul, printr'un gest solemn, își aruncă haina de doliu și 'mbracă vestmânt de sărbătoare. Aniversarea acestei clipe de măreție națională o prăznuim astăzi cu sufletul. Iată, Dumnezeu dăruiește zile de sărbătoare și neamului osândit la o robie milenară! Istoria își are logica ei implacabilă. Adeseori ea osândește și răsplătește târziu, dar judecata ei este sfântă și dreaptă.

Fapta unirii Ardealului cu Țara mamă este un crâmpel majestos dintr'o poveste tristă. Câtă înrudire între această jalnică epopee și între tragicul zguduitor din balada mânăstirii dela Argeș! Meșterul Manole nu izbuște să 'nalțe zidul mânăstirii domnești până când nu-și

zidește 'n piatră tot ce-avea mai scump pe lume: frumoasa lui nevastă.

De veacuri se trudia Ardealul înstrăinat să-și înalțe altarul libertății sale izbăvitoare. Dar, duhuri rele și dușmănoase surpau mereu zidul sfântului lăcaș. A trebuit să zidim multe rânduri de vieți, a trebuit să ne 'ngropăm pe cei mai scumpi ai noștri pentruca templul cel sfânt al unirii noastre să-l vedem înălțat.

*

Din zile de demult poporul ardelenesc a trăit prin singura lui pătură socială: țărănimea. Ca fața unui lac de munte, așa a fost sufletul acestui popor. O picătură din acest întins de apă îți lămurea toată taina lui. Neamul nostru de țărani era o unitate. Uniți prin îndemnurile acelorași credințe, acelorași datini și acelorași suspine înăbușite, gândurile și nădejile lui de mai bine aveau o singură matcă. Era „un suflet fărâmat în mii de părțițele.“ Povățuit de înțelepciunea cărților bisericești, bruscat și lovit mereu de asupritorii, cari-l stăpâneau, poporul ardelenesc își stropea cu lacrimi un trai obidit și sărac. Rânduri-rânduri se coborau în mormânt frumoasele generații de plugari și de preoți lăsând nepoților drept zestre sufletească credința într'un „Crai dela răsărit,“ care va veni odată cu spada mântuirii, călare pe un cal alb, ca sf. Georghe din icoană.

Voivozii Munteniei, îngenunchiate de Sultani turcești, se puteau oare gândi la o cucerire a Ardealului, atunci când într'o mână aveau să țină crucea, iar în cealaltă sabia? Desigur în taina sufletului lor depăneau și ei un vis, pe care-l credeau însă mult prea îndepărtat și mai presus de puterile lor.

Problema unirii românești a trăit însă și a mijit în suflete încă de pe vremile, când Voivozii și Exar-

7

chii Țării românești întăreau în scaun pe mitropoliții Ardealului.

Acela, care a întrezărit-o limpede și a avut îndrăzneala s'o așeze în vârf de paloș, a fost Mihai Vițeazul. Mihai a voit Ardealul. Și a avut și eroismul să-l cucerească, pentrucă Mihai a fost personificarea unuia din cele mai mari suflete românești.

Întruparea pe-o clipă a idealului unirii noastre politice, Mihai a plătit-o cu capul. Iar coroana Ardealului, care a împodobit câteva luni fruntea acestui geniu militar, a trecut din nou pe mâna unor ușuratici aristocrați de legea calvină, pentruca peste o sută de ani s'ajungă un simplu ornament pe coroana molochului habsburgic. — Pentru a-și plânge necazurile, cari le veneau din partea nobililor stăpânitori, cărturarii Ardealului au început acum să-și caute dreptate la Wiena. Dar Burgul împăratului a fost o cetate veșnic zăvorită pentru durerile Ardealului românesc. Iar magnații, înfuriați de îndrăzneala iobăgului Horia, care a cutezat să se ducă la împăratul din Wiena și să ceară pentru popor pământ și dreptate, l'au prins și i-au zdrobit trupul pe roată în preajma cetății din Alba-Iulia.

Ardealul era iarăși îmbrâncit cu capul în țărână.

În starea aceasta ne-a ajuns anul marilor zguduiri: 1848. În atmosfera politică a Europei se ncrucișau fulgerile luminoase ale ideilor mântuitoare de: libertate, egalitate și frățietate. În focul luptei de idei, care se deslănțuia cu toată amărăciunea dospită de veacuri, cărturarii ardeleni s'au făcut expresia conștiință a idealului politic oglindit în ochii țăranilor, pe cari simțeau, că au datoria să-i răzbune. Incorporarea aspirațiilor politice

ale Ardealului românesc, entuziastul Simion Bărnuțiu, călăuzit de glasul profetic alui Andrei Mureșanu, aprinde torța revoluției. În fața alor 40 de mii de țărani, cari fremătau după dreptate pe Câmpul libertății dela Blaj, Bărnuțiu într'un discurs clocotitor afirmă pentru întâiași dată conștiința și drepturile naționale ale poporului românesc din Ardealul subjugat și proclamă cu glas de arhanghel principiul neatârnării sale politice. Ungurii voiau cu orice preț să unească principatul Ardealului cu Ungaria, pentruca să rămână tot ei stăpâni pe soarta țăranilor din vița lui Decebal.

Uniune ori moarte! era deviza magnaților dela 48.

Neatârnare ori moarte! — era răspunsul lui Bărnuțiu, prin glasul căruia vorbea conștiința redeșteptată a unui neam strivit în picioare. — „Să nu ne ducem la masa libertății ungurești, căci bucatele ei sunt înveninate“ — erau cuvintele, cu cari electriza cel dintâi cugetător politic al Ardealului mulțimea de țărani și de preoți adunați la ³/₁₅ Mai 1848 pe malul Târnavei.

Dar și această manifestare politică a Ardealului românesc este înăbușită. Și 'n vreme ce Ungurii, fermecați de visul imperialismului, încorporau în bronz pe revoluționarul detronator al dinastiei, Ludovic Kossuth, măreția ideii de libertate noi ne-o vedeam îngropată sub o movilă părăsită la o margine de sat. Al doilea erou al tragediei noastre naționale, Avram Iancu, tradat de Împăratul, pe care-l slujise, zăcea în mormântul dela Tebea, mângăiat doar de freamătul trist al gorunului lui Horia.

9

Dar poporul, care făcuse un 48 nu mai putea fi strivit. Sufletele marilor tribuni revoluționari pluteau mereu în atmosfera vieții dela țară. Anul 48 își fâlfăia mereu steagul în fața ochilor noștri. Gândul acesta cu indemnurile lui călăuzea deacum toate luptele noastre politice cu asupritorii, cari își așezaseră tabăra în parlamentul din Budapesta. Și 'n vreme ce din capitala țării, care nu era a noastră, ne veneau lovituri tot mai grele, nepoții lăncerilor și urmașii tribunilor dela 48 împodobeau istoria umilirilor noastre cu exemple de eroism, murind pentru Austria perfidă în luptele dela Königrätz, sau scăpând steagul împărătesc la Magenta și Solferino. Austeritatea vremilor de războire ne oțelca mereu sufletul. În luptele politice față de ocârmuirea brutală de pe malul Dunării, se lămurea tot mai limpede, tot mai puternic, sentimentul solidarității noastre naționale. Ascunzând în inimi frumusețea unui vis, care ne zîrbea tot mai chemător, cu privirile ațintite spre culmile Carpaților, prin anii 1880, Comitetul nostru național începea să strige din nou în auzul Europei durerea Ardealului sugrumat. Triumful dela Plevna și dela Grivița, încordarea uriașă a dorobanțului român, care scutură domnia Semilunei și făurește un regat românesc, se repercutează în sufletul Ardealului ca ecoul de argint al unei solii de bucurie.

Ideia cooperării frățești se ivește ca un nou factor moral în luptele noastre politice. Știam acum, că 'n sbuciumările noastre suntem urmăriți de privirile calde ale fraților, cari aveau o țară și-o armată, gata să sară în tot momentul să ne mântuiască. Conștiința aceasta împrumută frământărilor noastre un neprețuit efort moral.

Urmează anul 1894 cu marele proces al Memorari-

dului, când fruntașii Ardealului, scăpați din temnițele ungurești, sunt primiți la București cu onoruri de martiri naționali. Mucenicia noastră politică era acum consacrată de regatul românesc. În sufletele noastre se ivea tot mai strălucitor paloșul eroului dela Călugăreni și 'ncepeam să 'nțelegem tot mai mult, că drumul la Alba Iulia duce prin București. O plastică concretizare a acestui gând a fost gestul fruntașului memorandist, care în gara dela Predeal a împărțit studenți or universitati din Ardeal, din Regat și din Bucovina, trei bucăți dintr'un steag: una roșie, una galbenă și una albăstră. Și le-a zis: „Să nu vă dați odihnă până când nu le veți vedea împreunate și biruitoare !

În suflete se făcuse lumină. Și tot mai limpede se deslușea în noi hotărârea: să nu mai respectăm judecata unei fatalități istorice, care ne fărâmițase sub diferite stăpâniri !

Dar mijloacele de luptă erau inegale. Cei, cari fluturau cu mai multă îndrăsneală steagul iredentismului, o sfârșeau în umezeala temnițelor din Vaș și Seghedin.

Unii din cei mai aprigi luptători, ca să scape de officia închisorilor, treceau potecile munților și se refugiau în aerul libertății din Regat. Iar noi, cei rămași acasă, încercam cele mai sfinte emoții, când vedeam un ofițer român, venit în vilăgiatură la Brașov, când ne sosea din București un nou volum de versuri, o carte de istorie, un calendar dela Minerva cu portretul familiei regale, sau când puteam asculta glasul de proroc alui Jorga, care începuse a băători drumul apostolatului, propovăduind evanghelia unirii noastre sufletești.

La marea espozițiă națională din 1906 sufletul Ardelenilor s'a logodit pentru vecie cu al fraților de sub

sceptrul regelui românesc. Iar strălucirea baionetelor românești pe câmpiile Bulgariei la 1913 a aruncat o nouă dâră de lumină în sufletul Ardealului înstrăinat, jalea căruia o tălmăcea acum în accente puternice un nou cântăreț și cugetător politic, cel dintâi proslăvitor în versuri al plugarilor și al clăcașilor și cel mai aprins vestitor al unor zile de dreaptă sărbătoare pentru ei: poetul O. G o g a.

Simțiam toți, că sborul simbolic al lui Vlaicu, care voise să ne unească pe calea aerului, are să fie continuat pe pământ de căciularii lui Alexandri, de urmașii lui Peneș Curcanul, crescuți în fiacără eroismului național, cântat de poeții neamului Bălcescu, Eminescu, Iosif și Coșbuc.

Oamenii cad, dar ideile nu mor.

Pe amândouă povârnișurile Carpaților trăia acum acelaș crez politic. Toți credeam în idealul întregirii neamului. Dar — s'o mărturisim — nu credeam, că înfăptuirea lui ne este atât de apropiată.

A trebuit să vină incendiul universal. România a trebuit să intre în hora morții. Din primul moment Regele și armata României a știut să se ridice la înălțimea menirii sale istorice de Rege al tuturor Românilor, făcând gestul liberator al celui dintâi Vodă, cuceritor al Ardealului.

Ziua de Sfântă Marie 1916, cea mai strălucită dată din trecutul oștirii românești, a pregătit ziua de 1 Dec. 1918, praznicul unirii Ardealului.

* * *

Temeliile clădite pe minciună ale monarhiei austro-ungare, începuseră să trosnească. Impăratul cu mai multe coroane moștenite, rămas fără nici una, își luase calea spre codrii Elveției. Popoarele, scăpate de camarilla generalilor obtuzi din preajma Burgului, simțeau, că a bă-

tut ceasul mântuirii. Deacum își vor hotărî singure drumul sorții. Înțelegând glasul vremilor noi, preoții și dascălii Ardealului au prins a orândui mintea și cugetele mulțimilor dela sate și orașe, ridicând pe școli și pe biserici flamura cu tricolor a „consiliilor naționale“.

Pajura împăratului, fiara cea cu două capete, veacuri dearândul îngrășată din trupul și sângele flăcăilor ardeleni, zăcea moartă la pământ. Stăpânitorii din Viena și Budapesta cu sufletele negre de păcate, îngroziți de stafia revoluției, care se semnala pretutindeni, împachetau și fugeau în țări streine.

Nu mai rămânea, decât să strivim cu o singură lovitură pintenii, cu cari ne 'ncălecaseră urmașii călăreților barbari, veniți înainte cu o miie de ani din stepele Asiei.

Și atunci morții neamului au dat glas din morminte. Ca la o vrajă de tunic s'au coborât miile de cărturari și o sută de mii de țărani ai Ardealului și s'au strâns în Alba-Iulia, cetatea încoronării celui dintâi zdrobitor al trufiei ungurești.

Sătenii plaiurilor și ai ogoarelor, alergau în zor cătră cetatea suferințelor lui Horia iobagul, așezată la poala munților lui Iancu.

Veneau țărani români de pe Murăș și Târnave, veneau Mărginenii din partea Sibiului cu căciulile lor mari rotunde, muntenii din țara Hațegului cu înfățișarea lor de daci chipeși și pletoși, Maramurașenii cu sumane de lână, Oltenii sprinteni cu cioareci albi, și toți de pe valea Someșului și a Crișurilor, curgeau mereu în cete albe, cântând, chiotind și fâlfâind steagurile. În fruntea grupurilor păseau cu fruntea ridicată preoții și învățătorii satelor. La poarta cetății îi primeau Moții dela Vidra și Câmpeni, nepoții lui Iancu și ai popii Balint, cu că-

ciulile țuguiate, stând cu puștile pe umăr strajă la zidurile, între cari avea să se săvârșească cel mai glorios act din istoria Ardealului.

Câmpia din preajma cetății Bălgradului era o mare de capete, care clocotea dela o margine la alta. Pr n undele acestui ocean de căciuli țărănești se zărea ici și colo chipiul unui general român, solia desrobirii trimise de Regele, care avea să fie Domnul cel dintâi al tuturor Românilor.

Era cel mai mândru alai, cel mai superb tablou în istoria unui neam de țărani.

La un moment dat ca o vijelie puternică a răsunat atunci din piepturile masselor: vrem să ne unim cu Țara Românească!

Era glasul reinviat al celor patruzeci de mii de pe Câmpul libertății. Ardealul ajunsese la etapa istorică, de unde își striga în auzul lumii dorul de a se smulge din ghiarele asupritorilor și a se 'mpreuna pe vecie cu frații de-un sânge într'o puternică unitate latină. Actul cel mare și sfânt al unirii se 'nfăptuește, ca o liturghie solemnă, sub cerul liber.

Vlădicii și frun așii popo-ului pleacă la București să ducă Regelui desrobitor tablele legii dela Alba-Iulia. Un al doilea act de unire venea în același timp dela Cernăuții Bucovinei. O nedreptate milenară era răzbunată printr'un gest de demnitate și de conștiință. S'a dovedit din nou, că 'n istoria popoarelor există o ordine morală și că prin veacurile de 'ntuneric răzbate totuși firul de lumină al dreptății.

* * *

La 1 Decembrie 1918 se încoronează toate aspirațiile neamului, pronunțându-se sentința definitivă a unui proces milenar. Cu ziua aceasta coroana Ardealului se în-

crustează, ca cel mai prețios mărgăritar, în coroana de oțel a regelui Țării Românești. Aniversarea acestui mare ospăț o sărbătorim astăzi cu sufletul înălțat. Cu noi împreună prăznuiește Ardealul întreg și toate rândurile de generații ale urmașilor noștri vor prăznuji cu evlavie și cu entuziasm ziua cea mare a desrobirii noastre.

E atât de solemnă și de largă bucuria acestei clipe istorice, încât se pare că nu incupe și nu poate fi 'ngrădită în piepturile noastre, căroră soartea ne-a rezervat fericirea s'o trăim. Ea tinde parecă să se reverse în valuri fierbinți și să cuprindă pe toți aceia, cari din vremile 'ndepărtate au căzut pentru cauza cea sfântă a neamului, pe toți aceia, din a căror moarte pe cruce a răsărit luminoasă bucuria cea mare a învierii și-a întregirii noastre naționale.

Sculați deci voi morți din mormintele voastre și prăznuți împreună cu noi! Sculați toți câți ați pierit în intunerecul temnițelor, toți mucenicii iredentismului românesc dispăruți înainte de a vedea aurora glorioaselor zile de astăzi! Sculați în ceasul răzbunării și vă împărtășiți o clipă din praznicul neamului! Bucuria noastră nu poate fi deplină decât știindu-o împărtășită cu voi. Veniți și voi, jertfe glorioase dela Oituz, Mărăști și Mărășești, căci idealul pentru care ați murit, trup s'a făcut. Vouă și camarazilor vostri rămași în viață vă datorăm bucuria zilei de astăzi.

Armata înfricoșatului Mackensen ați biruit-o cu sufletul!

Armata ungurească, cea dintâi armată națională a acestui neam dușman, ați înfrânt-o înroșind cu sângele ei apele gălbui ale Tisei.

Din florile sângelui vostru, frământate cu pământul țării, a răsărit o floare proaspătă : România întregită.

Desrobirea, ce ne-ați adus-o nu este un dar nemeritat al sorții. Ea este răsplata unor suferințe de veacuri, este triumful dreptății, care nu tradează pe cei ce cred întrânsa.

Noi am răbdat și am crezut, căci așa am apucat din bătrâni. Unirea neamului nu este deci opera unei singure generații. Alipirea Transilvaniei la Țara Românească nu s'a săvârșit numai prin silințele contemporanilor, ci prin voia și suferința acelor generații de înaintași, cari dorm în vechi și'n proaspete morminte.

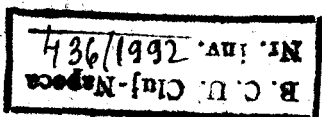
Sbuciuările noastre pentru unitatea națională sunt de obârșie veche. Visul de veacuri nu s'a putut însă înfăptui, decât atunci când a sosit plinirea vremii. În istoria popoarelor stăpânesc aceleași legi ale naturii. Un popor, întocmai ca un organism fizic, ia ființă și se'ncheagă atunci, când în drumul evoluției sale istorice a ajuns la o etapă anumită de maturitate politică, la un anumit grad de conștiință națională.

Momentul acesta noi l'am ajuns înainte cu un an.

În ziua aniversării, pe care o serbăm alături de desrobitorii noștri, gândul nostru cel dintâi trebuie să se 'ndrepte cu omagii și 'nchinare către mântuitoarea ostire română.

Trăiască deci mândra noastră armată !

Trăiască pentru vecii vecilor unirea noastră a tuturor într'o singură patrie mamă : scumpa noastră Țară Românească !

De acelaș autor :

1. Conferințe literare, Sibiu, 1906.
2. Cântece din lumea veche, Făgăraș, 1908.
3. Activitatea literară a mitropolitului Șaguna, Sibiu, 1908.
4. Viața și faptele mec. Nic. Jiga, Oradia-mare, 1912.
5. Călră poporul românesc, Oradia-mare, 1918.
6. Cele dintâi traduceri ale Bibliei în limba română, Oradia-mare, 1919.

